

LA NOVA LLEI DE L'ESPORT DES DE LA PERSPECTIVA AUTONÒMICA*

Ignacio Granado Hijelmo

Cap de l'Assessoria Jurídica
del Govern de la Rioja

1. La consideració jurídica de l'esport: diverses concepcions

En la concepció jurídica de l'esport podem distingir diverses tendències fonamentals:

a) Una primera, que podem denominar romàntica o liberal, encara que es reclama d'ideals hel·lènics, té els seus orígens a l'Anglaterra o França de finals del s. XIX i principis del XX i concep l'esport com una activitat humana completament lliure, pròpia d'un home sa, l'aleshores anomenat *sport-man*, que el practicava per simple afició, per a ensinistrament del cos i equilibri de l'esperit.

Segons aquest esquema, l'esport, pel que fa a l'activitat lliure, voluntària, saludable i *amateur* és quelcom completament distant de la intervenció del poder públic i, per tant, del Dret que d'aquest emana, sigui nacional o internacional, i les regles, tant de joc com d'organització, són merament convencionals o, si es prefereix, jurídiques, però sempre que no es tingui una idea del Dret com a quelcom emanat del poder polític, sinó com una normativa obligatòria en el si d'un grup social.

Aquest model, l'auge del qual coincideix amb el del liberalisme polític i econòmic i que es plasmava en el moviment d'entusiastes que va tenir lloc en la redacció de la Carta Olímpica, pot conduir, en els seus plantejaments més radicals, a fórmules de tipus anarquista que conceben l'esport com una activitat social autoorganitzada des de baix pels mateixos esportistes que, mitjançant organitzacions naturals bàsiques (el club), agrupades espontàniament amb altres en un segon nivell (la federació), es doten de les seves pròpies regles de joc, funcionament i disciplinàries, i prescindeixen fins i tot de les fronteres estatals (federacions internacionals) i de la vinculació a cap poder diferent d'elles mateixes (així, els comitès olímpics).

b) Una segona tendència, de signe radicalment diferent, ha estat la preconitzada en els anomenats fins ara països de l'Est, mentre hi ha imperat la teoria política del marxisme-leninisme, encara que l'origen el trobem ja en els models de l'Estat totalitari preconitzats pel feixisme.

Per a aquesta ideologia, l'esport és una activitat rigorosament afectada al poder polític al qual serveix com a mitjà de propaganda internacional, per mostrar el desenvolupament de la població que hi està subjecta.

L'esport és aquí una activitat pública, gairebé obligatòria, detalladament regula-

* Ponència presentada a les *Jornades sobre Dret i Economia de l'Esport*, organitzades per l'Escola Lliure de Dret i Economia, Madrid, de l'1 al 5 d'octubre de 1990.

da pel Dret i fortament intervinguda per l'Administració, tant a la pràctica com a l'ensenyament i organització, en la formidable maquinària de la qual l'esportista és només la peça final, compel·lit per un imperatiu nacional a batre les marques i a pujar al pòdium dels vencedors sota la bandera i l'himne de l'Estat.

c) Als països democràtics d'Occident, especialment després de la Segona Guerra Mundial i a l'empara de l'esquema de l'Estat Social de Dret, s'ha anat forjant una tendència intermèdia.

L'esport és una activitat individual, lliure i voluntària, però, en la mesura que contribueix al desenvolupament harmònic i saludable de la persona i promou la integració social, constitueix una activitat d'interès públic que el poder ha d'estimular.

Fins i tot alguns han arribat a pensar que existeix un dret fonamental a l'esport que legitima el ciutadà no només per practicar-lo d'acord amb el mecanisme dels drets-llibertat, sinó també per exigir del poder públic les prestacions necessàries per a la seva promoció (així la Constitució Portuguesa de 1976).

En la gradació d'aquest estímul radiquen les diverses varietats d'aquesta tercera via de concepció del fenomen esportiu, ja que per a aquest es pot entendre una mera política de foment —principalment mitjançant subvencions— a les organitzacions esportives però sense intervenir en el funcionament ni condicionar-ne l'actuació (posició pròpia de molts països anglosaxons); o por legitimar-se una intervenció de policia —per exemple, per a l'organització de grans competicions— i fins i tot de servei públic, mitjançant una acció directa del poder en l'organització, en les obres públiques i en la disciplina esportives (posició dels països europeus continentals).

En aquesta línia ideològica, la qüestió rau a definir els límits de la intervenció administrativa i de l'autonomisme del moviment esportiu, ja que la prevalença o subsidiarietat d'un o d'un altre és la Conferència de Ministres Europeus Responsables de l'Esport ha sentit sempre com el problema bàsic de la política esportiva d'Europa occidental.

2. Evolució legislativa a Espanya

El nostre dret desconeixia l'esport, el Codi Civil es limitava a assenyalar-lo, a l'art. 1800, com un «joc no prohibit», en tant que «contribueix a l'exercici del cos».

Posteriorment, per influència de les idees liberals i romàntiques, l'esport va restar emmarcat en el camp de l'associacionisme general, de manera que les organitzacions esportives (clubs i federacions), a causa de llur manca d'ànim de lucre, restaren regides per les diferents lleis d'associacions (de 1887 i de 1964).

El règim polític instaurat després de la Guerra Civil del 1936 va auspiciar, en el si d'un Estat unitari i centralitzat, un model de més intervenció administrativa que va plasmar en la Llei 77/1961, de 23 de desembre, d'Educació Física que, partint de l'educació com a títol habilitant, va canalitzar l'acció administrativa a través d'una organització política extraestatal com era el Moviment Nacional mitjançant la Delegació Nacional d'Educació Física i Esports.

La Constitució de 1978, sense arribar a considerar l'esport com un dret fonamental judicialment exigible, canvia la concepció negativa del Codi Civil per una de positiva, en obligar, en l'art. 43, els poders públics al foment de l'educació física i

l'esport, el reconeixement, respecte i la protecció del qual han d'informar la legislació positiva, la pràctica judicial i l'actuació dels poders públics (art. 53-3).

En el desenvolupament d'aquests principis es va dictar la fins ara vigent Llei 13/1980, de 31 de març, General de la Cultura Física i de l'Esport la qual, mantenint el caràcter privat de les associacions esportives (cf. RD 177/1981, de 16 de gener), va instrumentar l'acció estatal en la matèria a través d'un organisme autònom del Ministeri de Cultura denominat Consell Superior de l'Esport.

Ara bé, Espanya és un Estat de forma complexa, on la competència exclusiva en matèria de promoció esportiva no és de l'Estat sinó de les comunitats autònomes que l'hagin assumit a través dels respectius Estatuts (art. 148.1.19 de la Constitució), per la qual cosa la qüestió sobre si l'esport és una activitat objecte o no del dret i de la intervenció del poder públic es complica amb la divisió constitucional d'aquest poder entre l'Estat i les comunitats autònomes.

En aquest marc sorgeix la recent Llei de l'Esport de 1990.

3. La nova Llei de l'Esport des de la perspectiva autonòmica

a) *La inexistència d'un model esportiu en la Constitució*

La nova Llei de l'Esport despatxa alegrement les sempre crucials qüestions sobre la natura jurídica de l'esport, les quals titlla en l'Exposició de Motius de «tan inacabables com inútils», i dóna per suposat que la Constitució legitima una intervenció administrativa en la matèria.

Al nostre judici, les coses no són tan simples ja que la nostra Constitució no preestableix cap model esportiu determinat, de manera que tant hi cabria una estructura àmpliament intervinguda pels poders públics, com una organització esportiva estrictament privada en la qual l'Administració es limités a accions de foment.

Fins i tot podria afirmar-se que la Constitució més aviat tendeix a aquesta segona possibilitat, ja que a l'art. 43 empra el terme «foment» i connecta l'esport amb els drets a la salut i a l'educació sanitària, amb la qual cosa sembla que el constituent està pensant especialment en l'anomenat «esport per a tothom» o «esport popular» ja que és l'únic que pot afectar amb generalitat la població i connectar-se amb aquests drets.

La qüestió no és, doncs, tant constitucional com de legislació ordinària. Ara bé, aquesta no només té com a límit el referent constitucional, sinó també els derivats de la ideologia política imperant i fins i tot de la filosofia jurídic-pública que es mantingui, d'aquí que totes tres concepcions bàsiques de l'esport que abans hem exposat condicionin els textos legislatius, llur crítica i interpretació.

Per la nostra banda no entrarem ara en una qüestió tan àrdua i opinable, sinó tan sols deixar apuntat que la Constitució no imposa ni impedeix un model determinat d'organització de l'esport a Espanya, amb una sola excepció, que no es pot privar les comunitats autònomes de la seva competència per elegir el seu model i promoure'l.

b) *La introducció per la via legislativa del model estatal centralista*

El problema és que totes dues lleis postconstitucionals que s'han succeït en la regulació de l'esport, la de 1980 i la recent de 1990, i els reglaments que han aparegut fins ara en la matèria —entre els quals destaquen els reials decrets 642 i

643/1984, de 28 de març, sobre disciplina esportiva i estructures federatives, respectivament — ha prefigurat un model esportiu estatal centralista que regula i impedeix pràcticament aquesta exigència constitucional.

I el pitjor d'això no és que això s'esdevingui així en matèria esportiva, sinó que és una problema general del procés autonòmic que pateix en aquests últims anys una recessió clara.

Efectivament, la legislació, la doctrina i el Tribunal Constitucional han anat caminant en aquest darrer decenni per un camí francament involutiu que ha permès l'obertura d'importants vies de buidatge i escapament competencial per a les comunitats autònomes, com ara:

a) L'abús del concepte de base en la legislació estatal, per exemple, en matèria funcional.

b) La qualificació de certes activitats com a «nacionals», així en matèries de jocs i apostes.

c) L'alegació de competència internacional, com en tot el relatiu a la CEE.

d) El recurs en múltiples conflictes competencials, fins i tot sobre matèries nívies, a competències genèriques com la de l'assegurança de la igualtat, la coordinació i planificació econòmiques, que més aviat són fonaments competencials i no competències estatals en sentit estricte.

e) El buidatge, mitjançant la tècnica dels grups normatius de les competències horitzontals autonòmiques, com el règim local.

f) La persistència d'una organització administrativa estatal excessiva en àrees transferides, com la cultura i l'agricultura.

g) El manteniment de dotacions pressupostàries per a atencions transferides, com els habitatges de protecció oficial.

h) La interpretació rigorosa del principi de territorialitat de les competències autonòmiques.

i) L'incompliment del termini quinzenal assenyalat en els Estatuts per a l'ampliació competencial.

I un llarg *et cetera*, a causa que qualsevol norma, argument processal o opinió doctrinal que avaluï aquesta idea, apresada en un altre temps i acríticament assumida, sobre la racionalitat de l'Estat central, és considerada immediatament com a raonable i coherent, de manera que pot legitimar qualsevol excés estatal i qualsevol aixafament o buidatge competencial de les comunitats autònomes.

c) Raons de la involució i necessitat d'un canvi de mentalitat

S'imposa, doncs, demanar-se deringudament les causes i raons profundes que al moviment revolucionari o, com a mínim, àmpliament reformador, que la Constitució va significar en punt a l'estructuració de l'Estat Autonòmic, hagi succeït l'actual moment involutiu respecte a les competències autonòmiques i restaurador del model centralista de l'Estat unitari que es creia superat pel pacte constituent.

Per a això ens valdrem d'una antiga tècnica, derivada del dret intermedi, em refereixo al denominat *mos italicus* o manera d'aplicar i interpretar el Dret romà en el moment de la recepció a la Itàlia baix medieval que, per cert, no era un Estat unitari.

Com és sabut, aquesta tècnica consistia a prendre els textos jurídics romans com a

arguments d'autoritat, la qual cosa va portar a un parangó entre els sistemes d'interpretació del *Corpus Iuris* i els de la Bíblia, que es corresponia, per una altra part, amb la correlació de poders entre l'Imperi i el Papat que era l'eix sobre el qual s'assentava el Dret Públic Europeu de la Baixa Edat Mitjana.

Doncs bé, en el nostre intent d'aplicar aquesta tècnica al cas que ens ocupa, hem anat a un passatge evangèlic digne de meditació; em refereixo a aquesta nit que, al marge dels grans guariments i dels sermons multitudinaris, un jurista, Nicodemus, potser l'únic doctor de la llei que no pretén posar cap trampa dialèctica sinó tan sols conèixer la veritat, s'acosta a la terrassa des de la qual el Natzarè contempla els estels i l'interroga, en definitiva, sobre el *quid* del seu missatge. La resposta del Mestre és ben coneguda: «en veritat et dic que si no neixes novament no entraràs al Regne del Cel».

L'exègesi immediata d'aquest text, preconitzada pel mateix Nicodemus i per la tradició cultural de l'hel·lenisme, procliu als misteris òrfics d'origen indoeuropeu, fa pensar en una *metempsicosis* o transmigració de les ànimes que, d'alguna manera, es celebrava en els ritus d'iniciació eleusins.

Contra aquesta tendència reacciona la patristica grega (així, Sant Cebrià d'Alexandria, Comentaris a l'Evangeli de Sant Joan, 3) i assenyala que la resposta al·ludeix a una *metanoia* o canvi radical de mentalitat, o sigui, allò que Sant Pau va denominar abandonar l'«home vell» per revestir-se de nou.

Doncs bé, aplicant, en bona tècnica de *mos italicus*, aquesta exègesi de l'escriptura sagrada a la d'un text jurídic que, en aquest cas, no va ser el *Corpus Iuris*, sinó el bloc normatiu que formen la Constitució i els Estatuts d'Autonomia, resulta que cal «néixer de nou», és a dir, que s'imposa una *metanoia* o canvi radical de mentalitat a l'hora d'entendre aquesta realitat complexa que hem denominat Estat.

És clar que tots hem nascut en un Estat unitari i, el que és pitjor, estudiat un sistema jurídic administratiu basat en dues premisses tan bàsiques que es donaven sobreenteses com a clàusules naturals: que no hi havia dret sinó en l'Estat i que no hi havia més Estat que l'Estat, és a dir, aquesta organització centralitzada la unitat de la qual, en definitiva i per una via o una altra, es reconduïa qualsevol persona jurídica pública.

Però el cert és que la Constitució de 1978 suposa un plantejament radicalment divers ja que, per una banda, el reconeixement dels drets fonamentals de la persona i dels grups en què s'integra amplia el camp del jurídic a fenòmens socials immunes a la intervenció del poder públic i, per altra banda, la divisió d'aquest entre l'Estat central i les comunitats autònomes significa una nova forma d'Estat, oposada a l'anterior que era unitària i centralista, per substituir-la per una d'autònoma i descentralitzada.

Totes aquestes idees s'expressen, no hi ha cap dubte, en qualsevol dels moderns tractats de dret constitucional i Administratiu, però aquí queda tot perquè després, en la pràctica de la legislació i de la jurisprudència, sobretot en la del Tribunal Constitucional, aflora una tendència irrefrenable i inconscient a continuar operant amb els models que es van aprendre de l'Estat unitari i centralista.

És curiosa aquesta contradicció entre el que científicament s'escriu i el que passa en la realitat jurídica, de manera que els qui afirmen que el centralisme ha estat superat per la Constitució i que es pot donar per mort, se'ls podria increpar amb la cèlebre frase del Tenorio «els morts que vós mateu tenen bona salut», amb el greuge que aquest mort vivent és dels més perillosos, perquè, sense que ningú se'n adoni,

practica, en les competències autònòmiques, una mena de vampirisme jurídic que pot deixar-los exangües.

Aquesta perniciosa inèrcia és la que fa notar i fins i tot pensar que tot això de les comunitats autònomes és quelcom perillós, separatista, poc seriós, amb altes dosis d'irracionalitat i que, en definitiva, només es pot tolerar com una descentralització administrativa, sens dubte sense minva d'atribucions, competències i prerrogatives que han d'acompanyar l'acció de l'Estat central a qui, d'una manera natural, és lògic que correspongui tota la coordinació, tota competència i, en suma, tot poder, perquè només ell, amb aquesta visió general i d'amplitud territorial que el caracteritza, pot reconduir a la unitat el sistema constitucional i garantir els grans principis de la unitat i la solidaritat entre els pobles d'aquesta pàtria comuna i indivisible que constitucionalment és Espanya.

Armats amb aquest bagatge intel·lectual, tot el que sigui uniformitat, homologació, coordinació i coherència del sistema, és atribuït immediatament a l'Estat central; les comunitats autònomes resten relegades a un paper secundari per a l'execució dels plans generals, les mesures nacionals i les lleis bàsiques que l'Estat estableix per a tot el territori.

Contra aquesta tendència només s'ha aixecat amb gallardia el Tribunal Constitucional una única vegada: amb ocasió de la famosa Sentència sobre el Projecte de la LOHPA, però després s'ha oblidat i el saldo dels conflictes competencials és una sèrie de errors processals i materials de les comunitats autònomes.

L'Estat central, la doctrina i la jurisprudència que li donen suport, ha seguit amb la tendència «lohapitzant» a través ara de lleis sectorials, l'últim graó de la qual és la de l'Esport que ens ocupa, per més que hagi estat consensuada entre les diverses forces polítiques presents al Parlament.

Per això postulem, davant de tot i sense entrar en una anàlisi detallada de l'articulat, una crítica radical dels plantejaments fonamentals, des de la perspectiva metanoètica.

d) *L'esport com a competència autònòmica*

En primer lloc, com hem assenyalat, és dubtós que l'esport sigui naturalment un objecte de la intervenció del poder públic, tant estatal com autònmic, ja que la Constitució també podria legitimar un model esportiu liberal, on el protagonisme recaigués sobre les organitzacions privades dels esportistes.

Dit això, i partint d'una opció del model intervencionista en matèria esportiva, no s'ha d'oblidar que la competència en la matèria la reserva la Constitució a les comunitats autònomes (art. 148.1.19) i no a l'Estat, i que aquestes l'han assumida com a exclusiva en els diversos Estatuts; per això no és a aquestes que pertoca la càrrega de la prova de la seva competència sinó, precisament, a l'Estat que la pretén.

En tercer lloc, tampoc no és tan evident que una coherència nacional del sistema esportiu exigeixi, d'una manera natural, la intervenció de l'Estat, ja que també són pensables i possibles models en què aquesta coherència s'assoleixi mitjançant una operació entre comunitats autònomes o mitjançant una intervenció decisiva i no merament testimonial d'aquestes en els òrgans rectors de l'esport, matèria en la qual, no ho oblidem, tenen més habilitació constitucional per intervenir que el mateix Estat.

No és un obstacle per a això la pretesa limitació territorial de les competències

autonòmiques, ja que tot l'Estat està dividit en comunitats autònomes i el que és incoherent és que una política general tracti de projectar-se sobre tot el territori sense comptar amb una intervenció decisiva de les Administracions, les quals tenen una competència directa, exclusiva i constitucional en la matèria.

D'aquí es pot desgranar una rica sèrie de conseqüències a la llum de l'articulat legal. Per exemple, el model de les federacions que, a la llum de la jurisprudència constitucional (STC 24-5-1985), han acabat en quelcom tan vell i conegut com l'Administració corporativa, confereix a les nacionals un paper que es podria haver canalitzat, igualment si no amb més eficàcia, mitjançant les diferents federacions autonòmiques.

e) *Els pretesos títols habilitants de la competència estatal en matèria esportiva*

La tècnica per trencar el nucli competencial autonòmic en matèria esportiva ha estat aquest cop la dels grups normatius, d'acord amb la qual se suposa que l'esport és susceptible d'intervenció administrativa de l'Estat a través de diversos títols habilitants com els següents:

— L'ensenyament, per on passa tota la regulació de l'educació física, i oblida competències educatives de les comunitats i les universitats i que la Constitució ha distingit entre l'educació general (art. 27) i l'educació física (art. 43).

— La salut, per on passa tota la regulació del *doping* i oblida competències sanitàries de les comunitats, que estan perfectament capacitades per aplicar els acords internacionals en la matèria.

— L'associacionisme esportiu, on, per la via de la mercantilització dels grans clubs deficitaris, s'estatalitza una matèria en gran part regulada per les comunitats quan, és sabut, que l'opció per una determinada forma, pública o privada, de personificació és sempre de Dret públic i compet a l'Administració que crea o reconeix la persona jurídica o sota la tutela de la qual ha de funcionar, que, en el cas esportiu no ha de ser necessàriament l'Estat, i encara menys quan moltes comunitats ja han pres una regulació en aquesta matèria.

Per això el títol competencial «Dret mercantil» no pot legitimar una decisió que és jurídica pública, sobretot si es consideren aquestes associacions com a agents delegats del poder públic per a l'exercici de certes activitats d'interès social.

En altres paraules, no es pot al·legar un títol que com el Dret mercantil és propi de la regulació *in facto esse*, és a dir, posterior i successiva, d'aquestes persones jurídiques, quan la decisió de mercantilitzar, que aquest títol tracta d'emparar, és *in fieri* i sempre de Dret públic.

— L'espectacle esportiu, que, en realitat, no és sinó una espècie de gènere dels espectacles públics, competència també transferida a moltes comunitats, i que, a més, en rigor, és quelcom aliè a l'esport, ja que prima l'element passiu, l'espectador, objecte d'una policia de seguretat i ordre públics, regulada fins i tot per convenis internacionals en matèria de violència en l'esport, que poden executar perfectament les comunitats autònomes, si no el Dret civil en matèria de responsabilitat aquiliana o el Dret penal, qüestions totes dues alienes a l'Estat com a aparell administratiu central.

— Les competències internacionals, on un exemple, encara que sigui limitat i temporal, com el del Regne Unit en futbol i rugby, demostra com la unitat de l'Estat no es ressent sinó que es força amb una presència de diverses seleccions nacionals i qüestiona vivament qualsevol pretès monopoli en la matèria. A més, les confrontacions internacionals solen ésser organitzades per les federacions internacionals, que no són entitats ni estatals ni de Dret internacional públic, i finalment, les més internacionals de totes, que són les confrontacions olímpiques, estan seguides autònomament per la Carta Olímpica, que articula a través dels comitès olímpics, una organització igualment privada, extraestatal i tampoc no regida pel Dret internacional públic, per la qual cosa els títols habilitants de l'Estat no són tan evidents.

— L'esport d'alt nivell, on l'habilitació estatal sembla trobar-se en la vella teoria romana dels actes d'emulació que prohibien els particulars d'obrar o construir amb més ostentació que l'Estat, sobre la base d'un criteri merament quantitatiu i gens jurídic, segons el qual «l'important» és sempre estatal, quan res no obsta que les comunitats puguin escometre la tecnificació esportiva amb el rigor precis.

— La funció pública, ja que es defineix com a bàsica la qualificació d'esportista d'alt nivell als efectes de la provisió de llocs de treball funcionarial, quan l'Estat i les comunitats autònomes ja han definit el marc de la matèria i les lleis específiques que la regulen.

— La fiscalitat, i s'obliden les competències fiscals d'algunes comunitats.

— El contracte laboral esportiu, quan la relació laboral especial dels esportistes professionals és ja un tema resolt en el Dret del Treball i en les seves normes corresponents.

Davant d'aquest intent de desmembrar el fenomen esportiu per reconduir-lo a diferents grups normatius que ofereixin altres títols habilitants de la intervenció estatal en la matèria, s'imposa la consideració de l'esport com un sistema jurídic coherent, format pel conjunt de normes que tenen per objecte la seva regulació, és a dir, com un estatut jurídic en si o grup nominatiu que la Constitució i els Estatuts han volgut atribuir prioritàriament no a l'Estat sinó a les comunitats autònomes, moltes de les quals ja han legislat respecte a això i les competències de promoció de les quals no es limiten al foment, sinó que engloben també accions de política i prestacionals.

4. Conclusions

No volem dir amb això que l'Estat no tingui quelcom a dir, regular i coordinar en matèria esportiva; simplement es vol fer ressaltar com, des de la perspectiva autonòmica, els títols habilitants no són tan evidents i sobretot no impedeixen una intervenció de les comunitats autònomes en les matèries la regulació de les quals pretenen reservar exclusivament a l'Estat.

Creiem que el model de l'Estat autonòmic dissenyat en la Constitució postula una cooperació més gran de les comunitats, especialment en una matèria que, com l'esportiva, els compet estatutàriament com a exclusiva i que la Llei de l'esport podria i hauria d'haver previst un model alternatiu on la participació autonòmica en els òrgans de direcció no sigui merament complementària sinó decisiva i on no s'ofeguïn els diferents models esportius que les comunitats vulguin dissenyar.

Si seguim pel camí de considerar-ho pràcticament tot com a competència estatal — i no és una exageració, cf. l'art. 60 sobre cartells anunciadors dels serveis existents en les instal·lacions esportives o el sotmetiment de les fases autonòmiques d'unes simples competicions escolars al calendari de les nacionals — es pot acabar en quelcom molt més greu i transcendent: una veritable mutació constitucional en la qual, sense els mecanismes de reforma previstos en el text constitucional, es torni a un model d'Estat centralista i unitari que és precisament el que la Constitució va tractar de superar.

S'imposa, doncs, la *metanoia* que abans preconitzàvem, amb l'objecte de lluitar amb força per impedir aquesta mutació constitucional que tan greument alteraria, no només el pacte constituent que va fer possibles els Estatuts, sinó també la mateixa estructura o forma de l'Estat volguda per la Constitució.

5. Bibliografia

- Albin Eser, M. C. J. «Las lesiones deportivas y Derecho Penal, en especial la responsabilidad del futbolista desde una perspectiva alemana» a *La Ley* d'1 de juny de 1990.
- Bermejo Vera, José. «El marco jurídico del deporte en España», a *RAP* núm. 110, maig-agost, 1986, pàg. 7-30.
- «Constitución y ordenamiento deportivo», a *REDA*, núm. 63, juliol-setembre, 1989, pàg. 337-365.
- Gagigal, José María *¡Oh, deporte! (Anatomía de un gigante)*, Madrid, Ed. Miñón, 1981.
- *Cultura intelectual y cultura física*, Buenos Aires, Ed. Kapelusz, SA, 1979.
- *Deporte y agresión*. Madrid. Planeta, 1976.
- Casero Egido, Raquel, «La distribución de competencias entre el Estado y las Comunidades Autónomas en materia de Educación Física y Deporte», a *La ley*, 1984-3, pàg. 1284-1288.
- «Aspectos públicos en la naturaleza de las relaciones jurídicas de las federaciones deportivas», *Ibid.* 1984-3, pàg. 383-842.
- Cazorla Prieto, Luis María, «Consideraciones sobre el tratamiento del deporte en el sistema tributario español vigente», a *REDF* núm. 54 abril-juny, 1987, pàgs. 183-204.
- *Deporte y Estado*, Madrid, Ed. Labor, 1979.
- Congrés dels Diputats, Secretaria General, «Deporte (Documentación preparada para la tramitación del Proyecto de Ley del Deporte)», *Documentación* núm. 78, Madrid, 1989, 2 vol.
- Consell Superior d'Esports, *Documentació deportiva*, Madrid, Centro de Documentación Deportiva, 1978, 2 vol.
- Cruz Villalón, Jesús, «El pacto en convenio colectivo de la indemnización por formación en los deportistas profesionales», a *Revista de Relaciones Laborales*, núm. 12, desembre, 1986, pàg. 20.
- Delegació Nacional d'Educació Física i Esports, *El deporte a la luz de la ciencia*, Madrid, INEF, 1974.
- Fernández Costales, Javier, «La responsabilidad civil en los estadios de fútbol y recintos deportivos», a *La ley*, 1985-3, 948-957.

- García Prieto, José Luis, *Dimensión social del deporte*, Madrid, 1966.
- González Grimaldo, Mariano-Carmelo, *El ordenamiento jurídico del deporte*, Ed. Civitas, Madrid 1974.
- Mir Puig, Santiago, «Lesiones deportivas y Derecho Penal», a *Revista Colegio Abogados Señorío Vizcaya*, núm. 36, maig-juny, 1987, pàg. 33.
- Muñoz Baños, Cipriano, «Las rentas de trabajo de los deportistas en el nuevo Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas», a *La ley*, 1981-4, pàgs. 846-850.
- Palma Fernández, José Luis, «Las organizaciones deportivas ante el ordenamiento jurídico público español», a *La ley*, 1988-4, 963.
- Palomar Olmeda, Alberto, «Análisis de los diferentes aspectos que plantea la resolución del contrato de trabajo de los deportistas profesionales», a *Revista Española de Derecho del Trabajo*, núm. 30, abril-juny, 1987, pàg. 269.
- Sáenz de Santa María Vierna, Alberto, «Los clubs de fútbol ¿Sociedades Anónimas?», a *La ley*, 18 de novembre de 1988.